

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לעולם נכרי אינו אוסר את החצר, אלא עד שיהיו לפחות שני ישראלים דרים באותה חצר, והיה אוסרין זה על זה עד שיעשו עירוב ביניהם, במקרה כזה הנכרי אוסר עליהם ואינם יכולים לערב ביניהם, אלא אם כן שכרו מהנכרי את רשותו⁴⁷:

משנה ב

אמר רבן גמליאל*: מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים, וביטל לנו את רשותו כדי להתיר לנו לטלטל שם, ואמר לנו אבא - רבן שמעון בן רבן גמליאל הראשון: מהרו והוציאו את כל הפלים שלכם למבוי, עד שלא

ר' עובדיה מברטנורא
בחצר: לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים. בין להנא קמא בין לרבי אליעזר בן יעקב דירת גוי לאו שמה דירה ובדין הוא שלא תאסור, אלא דגזור רבנן כדי שלא ידור ישראל עם הגוי שלא ילמד ממעשיו. ת"ק סבר אע"ג דגוי חשיד אשפיכת דמים ואסור לישראל להתיחד עמו, זמנין דמקרי ודייר ישראל עם הגוי, ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין בטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכיר, לא ישכיר דחייש לכשפים ומתוך כך לא יבא ישראל לדור עם הגוי ולא

ילמוד ממעשיו. ור"א בן יעקב סבר כיון גוי חשוד אשפיכת דמים, תרי, דשכיחי דדיירי גזרו בהו רבנן, חד, דלא שכיח דייר, שאסור להתיחד עם הגוי לא גזרו ביה רבנן. והלכה כראב"י. ושוכרים מן הגוי אפילו בפחות משה פרוטה ואפילו בשבת. ואע"פ שאין הגוי מבטל רשותו עד שישכור ממנו ישראל, יכול לבטל רשות ואפילו בשבת, והוא שיאמר לחברו כשלא עירבו רשותי מבוטלת לך, ויהיה הוא אסור לטלטל בחצר וחברו מותר, ואם ירצו אחר שהשלים חברו לטלטל מה שצריך לו יכול חברו לחזור ולבטל לו רשותו ויהיה הוא מותר וחברו אסור: **ב מעשה בצדוקי. מתני' חסורי מחסרה והכי קתני, צדוקי הרי הוא כגוי, ר"ג אומר אינו והגוי, ומעשה בצדוקי אחד כו' ואמר לנו אבא מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא ויאסר עליכם. שמע מינה דכישראל הוא ויכול לבטל רשות, ומפני שהמבטל רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר כדלקמן, משום הכי קאמר ר"ג מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הוא כליו לחצר ויחזור ויזכה ברשותו שבטל ויאסר עליכם, אבל אי כגוי הוא ואין הגוי יכול לבטל עד שישכור, היכי הוי מצי למיסר עלייהו מאחר דאגיר להו**

ביאורים והרחבות

47. בגמרא (סב, א) למדוין, שמן הדין דירת הנכרי אין שמה דירה, ואין הנכרי אוסר על הישראלים הדרים עמו בחצר, אלא שגזרו חכמים, שהנכרי יאסור עליהם עד שישכיר להם את רשותו, כדי להקשות עליהם את המגורים עם הנכרי ועל ידי כך ימנעו מלגזר עמו בחצר שלא ילמדו ממעשיו. רבי אליעזר בן יעקב סבר, שמכיון שגוי חשוד על שפיכות דמים, אינו מצוי שיהודי ידור עמו ביחידות באותה חצר, לכן לא גזרו חכמים אלא בכגון ששני ישראלים דרים שם עם הגוי. ורבי מאיר סובר, שקורה לפעמים שישראל כן גר בשכנות עם נכרי, ואסרו עליו לטלטל בחצר עד שישכור את רשותו של הנכרי.

רבן שמעון בן רבן גמליאל הראשון - ראשון הנשיאים היה שמעון בן הלל - נשיאותו לא היתה תלויה בשום מאורע או ענין ואין זכרונו בא לפנינו כל עיקר, ייתכן שהיה נשיא זמן קצר שכן הלל אביו האריך ימים. המקור היחיד לנשיאותו לאחר הלל אביו מופיע בגמרא שבת (טו, א).
הנשיא אחריו היה בנו - רבן גמליאל הזקן שהיה נשיא הסנהדרין ומנהיג האומה בעשרות השנים שלפני חורבן הבית. **הוא הראשון שנקרא בתואר "רבן", כלומר רבינו, הואיל והיה אהוב ואהוד בפני כל רואיו. על**

וַיֵּצֵא הוא את כליו, ובכך יחזור בו מביטולו **וַיֵּצֵא** **עֲלֵיכֶם** אבל כשתחזיקו אתם במבוי קודם שיציא הצדוקי כליו לשם, שוב לא יוכל הצדוקי לחזור בו מביטולו, שלדעת רבן גמליאל צדוקי אין דינו כנכרי ומועיל בו ביטול רשות⁴⁸.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בְּלִשׁוֹן אַחֵר הזהיר אותם אביו

ר' עובדיה מברטנורא

ושקיל דמי: ור"י אומר. לא כך אמר ר"ג, דלעולם צדוקי הרי הוא כגוי ס"ל לר"ג, ואותה מעשה אינה ראייה, דה"ק להו ר"ג מהרו ועשו צרכיכם בע"ש קודם שתחשך, ולא עד שלא יוציא כליו כדאמרת, אלא עד שלא יצא היום ויאסר עליכם.

ופסק ההלכה, שכל ישראל שמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כנכרי ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שזכרים ממנו כדרך שזוכרים מן הגוי. והמשמר שבת בפרהסיא אע"פ שפעמים מחלל

ביאורים והרחבות

48. גרסינן בגמרא (סח, ב): צדוקי מאן דכר שמייה⁴⁹ (היכן נזכר במשנה את הדין של צדוקי, כלומר על מה משיב רבן גמליאל בוהיכווה מהמעשה שצדוקי יכול לבטל רשות)? **חסורי מיחסרה והכי קתני:**

מותו נאמר במשנה (סוטה ט, טו): "משמת רבן גמליאל הזקן, בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות", כבוד התורה - שעד ימיו היו לומדים תורה בעמידה, ומשמת התחילו ללמוד בישיבה משום שתש כוחם. הרבה תקנות תיקן רבן גמליאל הזקן ברוח סבו הלל - "מפני תיקון העולם".

הנשיא הבא היה רבן שמעון בן דבן גמליאל הזקן, הנשיא הרביעי מבית הלל, הוא הנשיא שעמד בראש הסנהדרין בדור החורבן. ימי נשיאותו האחרונים היו ימים קשים לישראל. קרוב לזמן החורבן מרדו היהודים בשלטון הרומי בגלוי, הנשיא ישב על כסא אבותיו שמונה עשרה שנה ונהרג באחרית ימי המלחמה יחד עם מרבית גדולי העם (כך מוסר רב שרירא גאון). דעה אחרת היא שנהרג על ידי הקנאים, הואיל והיה ממפלגת המתונים שוחרי השלום. על כל פנים ברור כי מת קודם החורבן. במסכת שמחות (פרק ח) מסופר על הוצאתו להורג יחד עם ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול כפי שצפה שמואל הקטן ברוח הקודש בעת פטירתו (סוטה מח: ורש"י). לפי המסורת היה זה ביום כ"ה בסיון (טור או"ח סימן תקפ). ובקבנת "אלא אזכרה" נמנה בין עשרת הרוגי מלכות.

הנשיא הבא אחריו היה רבן גמליאל דיבנה, אחד מגדולי המנהיגים הגדולים שהוביל והנהיג את העם באחת משעותיו הקשות ביותר. כל רצונו ושאיפותיו היו לאחד את העם מסביב למרכז רוחני אחד, כדי שלא יתפצל לכתות ועדות שונות. **הזדות לו נקבעה ההלכה כבית הלל**. דאגתו של הנשיא היתה שלא תיעשה התורה כשתי תורות, ואפילו את גיסו ר' אליעזר בן הורקנוס נידה כשלא קיבל דעתו בהלכה (בבא מציעא נט, ב). ובאותה שעה התנצל ואמר: "שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך, שלא ירבו מחלוקות בישראל".

הנשיא הבא היה רבן שמעון בן גמליאל, הנשיא השישי מבית הלל, עלה לנשיאות מספר שנים אחרי מות אביו (כנראה באותן השנים שבין פטירתו של רבן גמליאל דיבנה לבין נשיאותו של רבן שמעון בנו שימש רבי אלעזר בן עזריה כנשיא הדור). מקום מושבו היה אושא שבגליל. הוא עמל בכל כוחו לחזק את הנשיאות ולבצרה, השתדל להגדיל את כוח בית הדין ויצר תואר חדש בשם "חכם", ולמשרה זו מינה את רבי מאיר. גם אצלו, כמו אצל אביו, קרה מקרה שרצו להורידו מנשיאותו מחמת מתיחות שנוצרה בינו לבין רבי נתן "אב בית הדין" ורבי מאיר "החכם". הד לתקופה הקשה בימים אנו מוצאים במאמרו: "...אף אנו מחבבין את הצרות, אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין" (שבת יג, ב). המשנה מספרת שעם מותו "עלה גובאי ורבו הצרות" (סוטה ט, טו).

הנשיא הבא היה בנו רבי יהודה הנשיא דור השביעי להלל הזקן, עורך המשנה (לתולדותיו ראה מנחות יג, ב בהערה)

הנשיא השמיני למשפחת הלל הוא רבן גמליאל ברבי, בדור המעבר שבין התנאים והאמוראים.

הנשיא התשיעי למשפחת הלל הוא ר' יהודה נשיאה, נכדו של רבי, מקום מושבו היה בטבריה. **לאחריו היה רבן גמליאל בנו של ר' יהודה נשיאה**, נשיא זה לא האריך ימים כי מת שנים מספר אחרי מות אביו הגדול. לאחריו היה ר' יהודה נשיאה (השלישי), אשר נחשב כתלמידו של רבי יוחנן.

ר' עובדיה מברטנורא
אותו בצנעא ואינו מודה בתורת
עירוב, כגון הצדוקים בזמן הזה
שמשמרים שבת ואינם מודים
בתורת עירוב, ה"ז אין מערבין
עמו, אבל יכול לבטל רשות
וא"צ לשכור ממנו, והוא שלא
יהיה עובד עבודה זרה: ג ביתו
אסור להכניס ולהוציא. מביתו
לחצר, בין הוא בין אנשי החצר.
וכגון שבטל להם רשות הצירו
כלומר החלק שיש לו עמהם
בחצר, ולא בטל להם ביתו,
דסבר האי תנא מה שבטל בטל
ומה שלא בטל לא בטל, הלכך
הוה ליה בית רשותא דידיה
וחצר רשותא דידהו: ושלחם.
בתים שלהן, מותרין להוציא
מהן לחצר בין הוא בין הם,
דהא בתים שלהם וחצר רשות
אחת היא. והוא אע"ג דלא
עירב הוי כאורח גבייהו, שאורח
מטלטל ברשות אכסניא שלו:
נתנו לו. הם רשות הצירן, הוא
מותר להוציא מביתו לחצר
שהכל כרשותו, והן אסורים
אפילו מטלטל מביתו לחצר.
ולא הוי אורחים גביה, דחד
לגבי רבים הוי אורח, רבים
לגבי יחיד לא הוו אורחים: היו
שנים. שלא עירבו, ושאר בני

של רבן גמליאל: **מָהְרוּ וַעֲשׂוּ צְרִיכְכֶם בְּמִבּוּי**
מבעוד יום **עַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא** - יצא היום ותכנס שבת
וַיֵּאסֹר עֲלֵיכֶם לטלטל במבוי, שלדעת רבי יהודה
צדוקי דינו כנכרי, ואין מועיל בו ביטול רשות:

משנה ג

אֲנִשֵּׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עָרַב עירובי
חצרות עם שאר בני חצר, וביטל רשותו שבחצר, אבל
לא אמר להם שהוא מבטל גם את רשות ביתו -
בֵּיתוֹ אֲסוּר מִלְּהַכְנִיִּס מִן הַחֲצֵר אֵלָיו וּמִלְּהוֹצִיא
ממנו לחצר **לוֹ וְלָהֶם** - לזה שלא עירב ולשאד דיירי
החצר, שהרי לא ביטל אלא רשותו שבחצר ולא את
רשות ביתו, **וְשִׁלְּהֶם** - הבתים של בני החצר **מִתְרִין**
בטלטול בינם לבין החצר **לוֹ וְלָהֶם** שהרי ביטל להם
רשותו, נמצא בתיהם והחצר רשות אחת, והוא עצמו
נחשב כאורח אצלם הרשאי לטלטל בכל רשות
מארחו.

נִתְּנוּ לוֹ - ביטלו אנשי החצר לשוכח את **רְשׁוּתוֹ**
שבחצר - **הוּא מְתָר** לטלטל בין ביתו לחצר שהרי
הכל כרשותו, אבל לא מבתיהם שהרי לא ביטלו לו
רשות ביתם, **וְהֵן אֲסוּרִין** להכניס ולהוציא אפילו
מביתו, ואין אומרים שהם נחשבים כאורחים אצלו,
שאינ רבים נחשבים כאורחים אצל היחיד.

אם **הָיוּ שְׁנַיִם** מבני החצר ששכחו לערב, ושאר בני

חצר בטלו להם רשותם, שניהם אסורים זה על זה, מפני שהחצר היא של שניהם והבתים מיוחדים
כל בית לבעליו, ואין מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חברו. ואע"ג דהדר חד מנייהו
ובטיל ליה לחבריה, אינו מועיל, הואיל ובשעה שבטלו בני החצר רשותם לאלו השנים שלא עירבו
היו אסורים זה על זה, אשתכח דבטול קמאי לא מהני, וכי הדר מבטל לא מצי לאקנויי רשותא
דידהו דהא לא קנייה. הלכך בני חצר שקצתן עירבו וקצתן לא עירבו אותן שלא עירבו מבטלין

ביאורים והרחבות

צדוקי הרי הוא כנכרי. ורבן גמליאל אומר: צדוקי אינו כנכרי (ויכול לבטל רשותו ולהתיר את
המבוי). ואמר רבן גמליאל: מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל את
רשותו לאנשי המבוי), ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כדי להחזיק בחלקו של
הצדוקי), עד שלא יוציא ויאסר עליכם (לטלטל בין הבתים למבוי).

החצר ביטלו להם רשותם - **אוֹסְרִין** השניים **זֶה עַל זֶה** לטלטל בין הבתים לחצר, שהרי לא עירבו ביניהם. **שְׂאֵחָד** מבני החצר ששכח לערב, הוא **נוֹתֵן רְשׁוּת** - מבטל רשותו לשאר בני החצר, או **וְנוֹטֵל רְשׁוּת**, אבל **שְׁנַיִם** שלא עירבו **נוֹתְנִים רְשׁוּת** לדיירי החצר **וְאִין נוֹמְלִין רְשׁוּת**⁴⁹:

משנה ד

מֵאֵימְתֵי נוֹתְנֵין רְשׁוּת - מתי השוכח לערב מבטל את רשותו לשאר דיירי החצר כדי להתיר להם את הטלטול בחצר? **בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים**: **מִבְּעוֹד יוֹם** - בערב שבת ולא בשבת, **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים**: אף **מִשְׁחֵשִׁיכָה** אחרי כניסת השבת⁵⁰.

מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּתוֹ - ביטל את רשותו בחצר **וְהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ** לחצר לאחר ביטול רשותו, **בֵּין** שהוציא **בְּשׁוּגָה בֵּין בְּמִזִּיד** - שהתכוון לחזור מביטולו - **הָרִי זֶה אוֹסֵר** על בני החצר לטלטל, כיון שחזר וזכה בחלקו בחצר, **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**: אם הוציא לחצר **בְּמִזִּיד** - **אוֹסֵר** וכגון שהוציא כליו לפני שהחזיקו הם בחצר, אבל אם

הוציא לחצר **בְּשׁוּגָה** - **אֵינוֹ אוֹסֵר**⁵¹:

ביאורים והרחבות

49. בגמרא (ע, א) מבואר, שאפילו חזר אחד מהם וביטל רשותו לחברו - אינו מועיל, לפי שכבר כשביטלו להם שאר הדיירים רשותם בחצר, הביטול לא הועיל כיוון שהם אסרו אחד על השני, נמצא שהחצר עדיין ברשות כולם, ואין תועלת בכך שיבטל אחד לחברו.
50. בגמרא (עא, א) למדין בשם אביי את טעם המחלוקת: הכא בהא קמיפלגי, דבית שמאי סברי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא (שמקנה רשותו לשאר דיירי החצר), ומיקנא רשותא בשבת אסור (שזה דומה למקח וממכר). ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא (שמסתלק מרשותו שבחצר, ושאר דיירי החצר זוכים בה), ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי.
51. הגמרא (סח, ב) מסבירה את המחלוקת בשני אופנים: **אופן א.** רבי מאיר סובר - "מבטלין וחוזרין ומבטלין". כלומר, שניים הדרים בחצר ולא עירבו, מבטל אחד רשותו לשני, ולאחר זמן חוזר השני ומבטל רשותו לראשון. נמצא איפוא, ששימוש בחצר הנראה כחזרה מביטולו, מחזיר לו את רשותו אף אם השתמש בה בשוגג ולא התכוון לחזור בו מביטולו. רבי יהודה סובר "אין מבטלין וחוזרין ומבטלין". כלומר, המבטל רשותו בחצר נחשב שהסתלק ממנה לגמרי ודר בחצר אחרת, לכן השימוש בה בשוגג אינה מקנה לו את רשותו, עד שישתמש בה במזיד. **אופן ב.** רבי מאיר ורבי יהודה סוברים שניהם ש"אין מבטלין וחוזרין ומבטלין", ולכן

